

Književne novosti

Etbin Kristan: Ljubislava. Drama v petih dejanjih. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1907, Cena broš. 2 K, eleg. vez. 3 K 20, po pošti 20 h več. To lepo delo, ki smo ga ocenili že ob uprizoritvi v našem gledišču, priporočamo vsem ljubiteljem dramske literature toplo v kupovanje.

Rado Murnik: Znanci. Povesti in orisi. V Ljubljani 1907. Založil L. Schwentner. — Cena broš. K 2—, eleg. v platno vez. K 3— (po pošti 20 h več).

Važno vprašanje pri slovenskem pisatelju je: „Ali ima kaj sovražnikov?“ „Ima tega in tega,“ morejo izvedenci navadno odgovoriti prav sigurno. — Ima li Murnik kaj sovražnikov? Preudarjamo in preudarjamo, a ne najdemo jih. To je tem bolj znamenito, ker skoraj ni človeka pri nas, ki bi ga ne bil Murnik kakorkoli okregal. Pa da mu tega nihče ne zameri, nihče pri nas, ki smo dovolj občutljivi? To izvira odtod, ker Murnik nikoli ne postane oseben, naj ima tudi v mislih kako določeno osebo, ampak daje svojim dovtipom in zasmehljajem vedno splošno ozadje: zna namreč iz dotične osebe izluščiti tip in proti tipu se obrača potem njegova ost in njegovo ščegetanje. To je eno. Drugo pa in v zvezi s tem je, da Murnik nikoli ni zloben; v njegovi službi ni vrag ali sovrag, ampak le navihani škrat. Zato čitamo tako radi in res z užitek njegove humoreske in satire, daljše in krajše.

Murnik ni naprosto zbijalec šal in dovtipov; on je umetnik in hoče biti umetnik. Njegovim proizvodom se vidi, da jih ni iztresal in tudi ni hotel usipati kar iz koška; stroga in vestna preudarjenost se kaže na njih; učinkovito se vrši razvoj in praznih public in frazarske gostobesednosti pri njem ni. Že v prvih stavkih vsakega spisa spoznamo Murnika; tako daleko se razlikujejo njegovi izdelki od prisiljenih in pustih lažihumoresk raznih njegovih posnemalcev. Ima jih namreč — žal — precejšnje število; ti si izposojajo pri njem njegovo orodje, sploh ves njegov aparat. A ni še vsakdo kovač, ki nabija s kladivom in ščiplje s kleščami! Kovač je le Murnik, drugi so nabijači, ščiparji ali celo kovarji.

Kar neomejeno hvalo zasluži Murnik tudi zaradi svojega jezika. Tu je virtuoz; v jezikovni bogatosti ga prekaša ta in oni, a v plastičnosti in izklesanosti, se mi zdi, je on mladane edini svoje vrste. In baš njegov jezik je zanj silne važnosti; kajti dobro polovico humornosti on dosega z zgolj jezikovnimi sredstvi.

Skratka: Murnik ne uganja burk, ampak njegova šaljivost mu je tudi — resna stvar. Šaljivost mu ni samo namen, ampak pod njeno obliko so prikrite ideje, ki jih pisatelj postavlja v svet. To daje njegovim spisom trajno vrednost in omogočuje, da jih radi čitamo večkrat in večkrat, dočim maramo zgolj dovtipkarije poslušati le enkrat. Murnik je vrhutega v svojih nazorih jako preudaren in — da govorimo čisto po domače — zelo pameten človek. Bil je tak že v prvih svojih nastopih pred dobrimi desetimi leti, tedaj ko je Stritar opozarjal na njegov talent. Kako zdrav okus je kazal v svojem nastopu proti ondanjim dekadentom! Dobro se še vsi spominjamo, kako izborno je persifliral njih z mršavostjo načipkano poezijo, smešeč jih z njih lastnim orožjem; in kdo bi se ne bil zabaval ob koristnih karikaturah javnih nastopov, bobnečih govoranc in posurovelosti parlamentarnega občevarja?

Nasproti dekadentnemu praznobesedju in jezikovnemu hokuspokusu je Murnik vpeljal v slovstvo naša narečja in jim je dal nekako definitivno knjižno obliko: novo polje šaljivosti in originalnosti, a žal, še širše polje brezokusnega posnemanja -- imitatores, servum pecus! Narečje, ki je bilo v Murnikovih rokah fin instrument, je postalo v tujih rokah raglja klepetavosti ali surovosti. Murnikov „R Ibn džan“ in njegovi zastopniki ljubljanskega narečja so prave žive prikazni, primerne za slovstvo; kar pa je prišlo za njim, to so slovstveni spaki.

Tak je naš prvi humorist.

Pa ne smemo ga uvaževati le kot humorista. Že v svojih humoreskah je dal slutiti, da more izborno pisati tudi resno; saj so nekateri izmed njegovih prizorov že sami ob sebi taki, da jim je treba le pogladiti gube vragoljastega smeha, in spis postane resen, kakor bi ga ne prisojali humoristu. Posebno se prilega Murniku malce sentimentalni ton, tisti, ki bralce in bralke boža najbolj. Saj je navadno tako: Kdor je pravi humorist, ta je navadno tudi nežen. Ta resna stran Murnikovega talenta stopa prav na dan v naši knjigi. V njegovem prvem zborniku („Navihanci“ 1902) vlada vseskozi humorist Murnik, v „Znancih“ se pomika humorist sam v ozadje ter prisoja svojim resnim spisom sam prvo mesto, po vsebini in po obsegu.

Srečno pa je ubral tudi nekako srednjo pot: resna snov, resna tendenca, a nekaj šaljive opreme. Taki so n. pr. spisi „Prvi poljub“, „Sramežljivi Jazon“, „Zaspanec“, tudi „Abstinenta“ in tragikomični „Večni snubač“ in deloma „Adam“. Izmed teh sta „Zaspanec“ in „Sramežljivi Janez“ obenem dobri kulturni sličici s psihično motivacijo: dve zgodovini našega dijaka s kmetov; eden se prerije s svojo zaspanostjo do mirnega kruha v službi pri odvetniku, zaspanem kakor on, drugi s svojo pridnostjo in nadarjenostjo do lepe službe, a zaradi svoje nerodne sramežljivosti in neodločnosti tudi do idile tihega pijančka. — Stara poštena žganjarja „Abstinenta“ pa sta risana tako ljubko, da bi ju človek najrajši kar posnemal. — Edinole burka je zadnji spis v „Znancih“: „Medvedarji“, ki pa je le srednje vrednosti. Spis „Petelinski in Praznoslamski“ je literarna satira na odnošaje med kritiki in pesniki, z dobrimi vložkami.

Ostali spisi so resne vsebine, novele in novelete, mične občečloveške vsebine, zasnovane v tistem starejšem slogu, ki ga sestradani bralci, vzrasli le ob popru in česnu, tako hudo pogrešajo. Murnik prihaja o pravem času in dobro došel bo. Zdi se nam, kakor bi trkal na naše duri bodoči romanopisec, in spominjamo se njegovega klasičnega „Groga“, ki bi mogel postati nov mejnik v slovenskem romanopisju. A romanopisec še ni vstopil, dasi so mu odprta vrata; zadovoljni pa smo za zdaj tudi s prehodno dobo. Izmed osmerih resnih spisov se nam zdita najboljša „Gorjanski župnik“ in „Mali kavalir“; tu je na malo straneh res cel roman, nobene srčne vezi ne pogrešamo. — Vredni so pa vsi spisi Murnikovega imena.

Dr. Jos. Tominšek.

Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. Druga izdaja. Velja trdo vezana 2 K. V Celovcu. 1906. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. (Potrjena z odlokom c. kr. nauč. minist. dne 31. oktobra 1906, št. 40481.) Strani 192. — Druga izdaja slovenske čitanke za tretji razred srednjih šol se v marsičem razlikuje od prve izdaje, ki je izšla leta 1892., dasi ni to na naslovnem listu označeno. Dr. Sket je izpustil iz prve izdaje tele: a) prozaične sestavke: Pastirček. Narodna prav. J. Benignar; Delo je sladko. Sv. J. Zlatoust — A. Lesar; Pomen in vrednost kruha pri Slo-